

Makroekonomik Dengesizlik Göstergeleri - 2021 Eylül

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında maliye ile para politikaları arasındaki eş güdümü güçlendirmek, makroekonomik politikaları izlemek ve bu politikaların gözetimini geliştirmek amacıyla oluşturulan Makroekonomik Dengesizlik Göstergeleri - MDG (Macroeconomic Imbalance Procedure – MIP) çerçevesi ve MDG Puan Tablosu (MIP Scoreboard), TEPAV tarafından Türkiye için kamuya açık resmi istatistikler esas alınarak gösterge niteliğinde oluşturulmakta ve üç aylık bazda güncellenmektedir.¹

2021 yılının üçüncü çeyreğine ait resmi istatistiklerin açıklanmasını takiben MDG güncellenmiştir. Göstergeler, 2021 yılının ilk yarısında gözlenen Türk lirasındaki hızlı değer kaybı ve birim işgücü maliyetindeki gerilemeye bağlı olarak Türkiye'nin rekabet gücündeki yükseliş ve cari işlemler açığındaki gerileme eğiliminin üçüncü çeyrekte durakladığını ortaya koymaktadır. 2021 yılı dünya ihracatına ilişkin sınırlı ülke verisiyle hesaplanan Türkiye'nin ihracat payına ait öncü gösterge olumlu bir gelişime işaret etse de, henüz 2020 yılı öncesi seviye yakalanamamıştır. Diğer taraftan, yerleşiklerin kredi göstergesinde artış hızı yavaşlarken, yurtiçi ve uluslararası borçluluk göstergeleri üçüncü çeyrekte de kısmî olarak gerilemeye devam etmiştir. Varlık fiyatlarının önemli bir göstergesi olarak konut fiyatlarının yüksek artış eğilimi bu çeyrekte de devam etmektedir. İstihdam görünümündeki olumsuz gidişat derinleşmekte; işgücüne katılım oranına bağlı aktivite göstergesi gerilerken, uzun dönem işsizlik oranı ile ve genç işsizlik oranları artmakta ve genel işsizlik oranı yüksek seyrini korumaktadır.

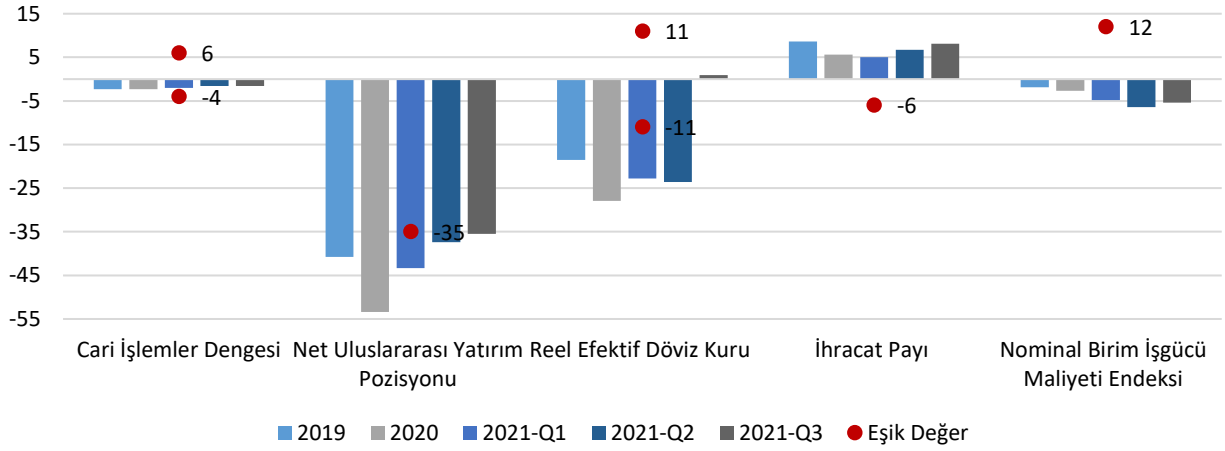
I. Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri

2021 yılı üçüncü çeyreğinde cari işlemler dengesindeki iyileşme duraklamıştır. Rekabetçilik göstergelerinden **reel efektif döviz kuru** göstergesinde 2017 yılından itibaren hızlanan düşüş eğilimi devam ederken, 2021 yılı üçüncü çeyreğinde sınırlı bir artış gözlenmektedir. Değerlendirmede söz konusu değişkenin üç yıllık değişimi esas alması nedeniyle 2018 yılının üçüncü çeyreğinde Türk lirasında yaşanan değer kaybı önemli bir baz etkisi oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu gelişmenin geçici olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer bir rekabetçilik göstergesi olan **birim işgücü maliyetinde** 2021 yılında ivme kazanan gerileme eğilimi sürmektedir. MDG Puan Tablosunun **cari işlemler dengesine** ilişkin dış dengesizlik göstergesi ise 2013 yılından itibaren düzenli ve azalan bir açığa işaret etmekle beraber, 2021 yılının ikinci çeyreği itibarı ile son on yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Ancak, söz konusu uzun dönemli iyileşme eğilimi üçüncü çeyrekte duraklamıştır. Ayrıca, gerilemekte olan cari işlemler açığına rağmen, Türkiye'nin **ihracat gelirlerinin dünya ihracatındaki payı** 2021 yılının ilk çeyreğinde son yedi yılın en düşük seviyesine geriledikten sonra, ikinci ve üçüncü çeyreklerde artış kaydetmiştir. Ancak veriler 2020 yılı öncesindeki seviyeye henüz ulaşamadığını göstermektedir. Stok verilere dayanan dış dengesizlik göstergelerinden yerleşiklerin yurtdışından finansal alacak ve yükümlülükleri ile finansal varlıklarını içeren **net uluslararası yatırım pozisyonu** göstergesi ise bu çeyrekte 1,9 puan iyileşmekle beraber yüzde -35 olan eşik değerinin altında kalmıştır (Grafik 1).²

¹ Detaylı çalışma için bakınız: Cangöz, C., Şahinbeyoğlu, G., Kurt, T. ve E. Yılmaz (2021), "Avrupa Birliği Makroekonomik Dengesizlik Prosedürü (MDP) ve Türkiye Değerlendirmesi," TEPAV Değerlendirme Notu, No, 202105 (<https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10244>)

² TCMB tarafından yayınlanan Uluslararası Yatırım Pozisyonu İstatistikleri, 19 Ağustos 2021 tarihli yayımla birlikte revize edilmiş ve veriler 1998 yılına dek güncellenmiş, güncelleme ile birlikte net UYP açık pozisyonunda iyileşme kaydedilmiştir, Revizyon çalışması için bakınız: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/03c3fab1-c4dd-416a-a717-b964c41c61c6/en2103.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-03c3fab1-c4dd-416a-a717-b964c41c61c6-nJtds9E>

Grafik 1. Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri (2019-2021 Üçüncü Çeyrek)

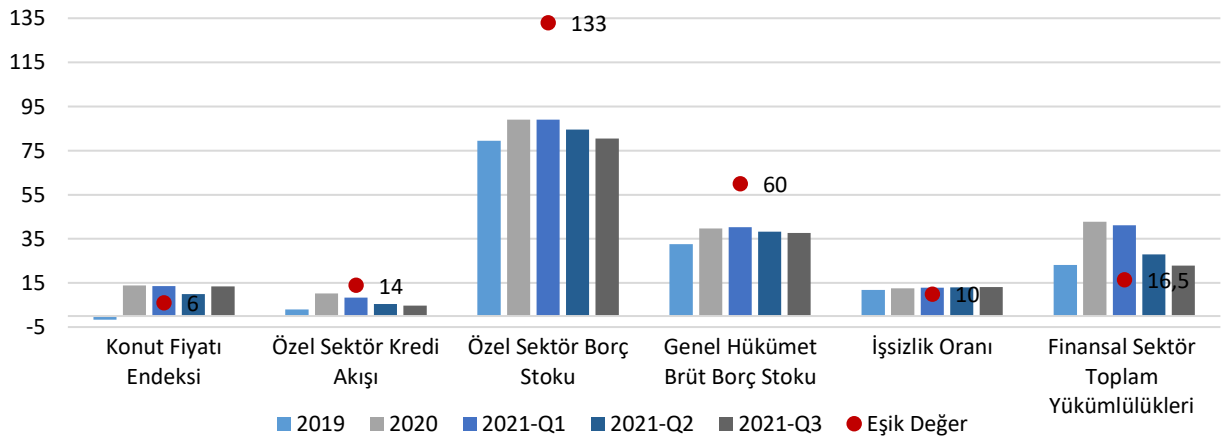

Kaynak: TÜİK, TCMB, HMB, WTO ve TEPAV hesaplamaları

II. İç Dengesizlik Göstergeleri

2021 yılının üçüncü çeyreğinde yerleşiklerin borçluluk göstergeleri iyileşirken, konut piyasası ve işsizlik göstergeleri olumsuz yönde gerçekleşmiştir. Borçluluk düzeylerinin takibine yönelik **özel sektör kredi akışı**, **özel sektör borç stoku** ve **genel yönetim borç stoku** değişkenleri üzerinden tanımlanan iç dengesizlik göstergelerinin hepsi 2021 yılının üçüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe kıyasla gerilemiş ve düzey olarak eşik değerlerin gerisindeki konumlarını korumuştur. Öte yandan, yerleşiklerin azalan borçluluklarına rağmen **finansal sektörün toplam yükümlülükleri** göstergesi bir önceki çeyreğe göre 5 puan gerilemiş olsa da yüzde 16,5 olarak belirlenen eşik değer üzerinde kalmıştır. Varlık fiyatlarını temsilen konut piyasasındaki reel fiyat değişimini ölçen **konut fiyat endeksinde** dayalı gösterge de bu çeyrekte artmış ve yüzde 6 olarak belirlenen eşik değer oldukça üzerinde bir değer almıştır. Ayrıca, 2016 yılından başlayarak yüzde 10 eşik değerinin üzerinde seyreden **işsizlik oranı** göstergesi COVID-19 salgınının başlamasıyla 2020 yılında 12,6 düzeyine yükselmiş, 2021 yılının tüm çeyreklerinde artış eğilimini sürdürmüştü ve üçüncü çeyrekte en yüksek seviyesine ulaşmıştır (Grafik 2).

Grafik 2. İç Dengesizlik Göstergeleri (2019-2021 Üçüncü Çeyrek)

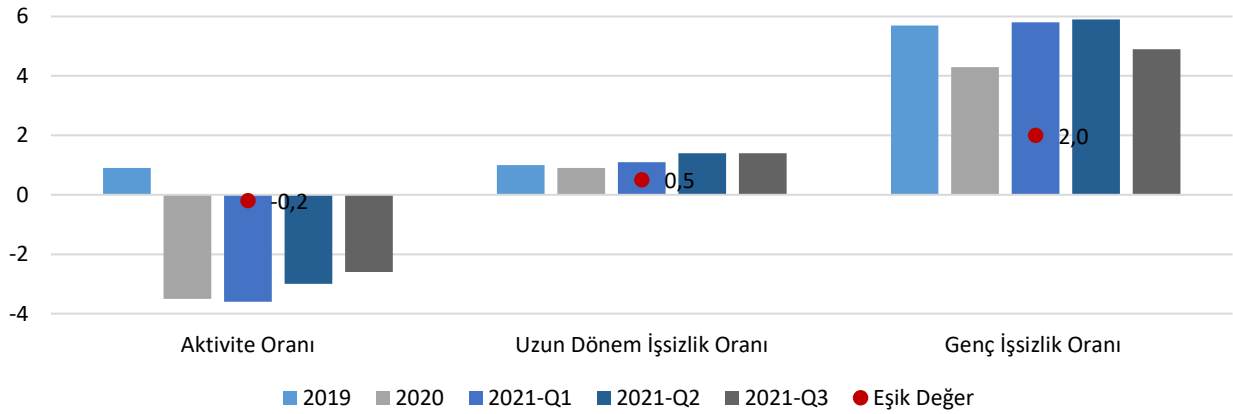

Kaynak: TÜİK, TCMB, HMB, WTO ve TEPAV hesaplamaları

III. İstihdam Göstergeleri

2021 yılının üçüncü çeyreğinde işgücüne katılım oranlarındaki gerileme ve genç işsizlik oranlarındaki artış devam etmektedir. 15 yaş ve üzerindeki ekonomik olarak faal nüfusun işgücüne katılımını gösteren **aktivite oranı** 2020 yılı öncesinde artış eğilimi gösterirken, salgınla beraber tersine dönmüş ve 3 puanın üzerinde gerilemiştir. 2021 yılının ilk üç çeyreğine ait istatistikler de bu değişimin devam ettiğini teyit etmektedir. Benzer şekilde, **uzun dönem işsizlik oranı** göstergesi de 2019 yılına kadar 0,5 puanlık eşik değerin altında seyrederken, bu yıldan sonra artmaya başlamış ve 2021 yılı ikinci ve üçüncü çeyreklerinde 1,4 yüzde puan ile hesaplama döneminin en yüksek değerine ulaşmıştır. En çarpıcı gelişme ise **genç işsizlik oranında** gözlenmektedir; 15-24 yaş gurubundaki üç yıllık gelişimi gösteren bu oran 2019 yılından bu yana artış göstermiş ve 2021 yılının tüm çeyreklerinde 2 yüzde puanlık eşik değerin çok üzerinde gerçekleşmiştir. Bu durum, COVID-19 salgınının genç nüfusu çok daha derinden etkilediğini göstermektedir (Grafik 3).

Grafik 3. İstihdam Göstergeleri (2019-2021 Üçüncü Çeyrek)

Kaynak: TÜİK, TCMB, HMB, WTO ve TEPAV hesaplamaları

Tablo 1: Türkiye MDG Puan Tablosu

	Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri					İç Dengesizlik Göstergeleri					İstihdam Göstergeleri			
	Cari İşlemler Dengesi	Net Uluslararası Yatırım Pozisyonu	Reel Efektif Döviz Kuru	İhracat Payı	Nominal Birim İşgücü Maliyeti Endeksi	Konut Fiyatı Endeksi	Özel Sektör Kredi Akışı	Özel Sektör Borç Stoku	Genel Hükümet Brüt Borç Stoku	İşsizlik Oranı	Finansal Sektör Toplam Yükümlülükleri	Aktivite oranı	Uzun Dönem İşsizlik Oranı	Genç İşsizlik Oranı
	GSYH'ye oran - 3 yıllık ortalama	GSYH'ye oran	TÜFE bazlı 3 yıllık değişim	Dünya İhracatına oran - 5 yıllık değişim	3 yıllık değişim	Reel yıllık değişim	GSYH'ye oran	GSYH'ye oran	GSYH'ye oran	3 yıllık ortalama	Konsolide olmayan - Yıllık değişim	15+ yaş nüfusa oran - 3 yıllık değişim	15+ yaş aktif nüfusa oran - 3 yıllık değişim	15-24 yaş aktif nüfusa oran - 3 yıllık değişim
2011	-5,5	-37,7	-7,0	4,3	3,1	-3,6	10,4	60,7	36,1	11,9	14,0	3,0	-0,3	-2,1
2012	-6,7	-48,3	-2,3	7,7	3,8	3,8	9,1	62,2	32,4	10,3	15,6	2,1	-1,3	-7,8
2013	-6,7	-40,9	-16,0	4,3	3,2	5,0	12,7	71,2	31,1	9,6	22,2	2,0	-1,0	-3,0
2014	-5,1	-46,5	2,3	7,7	8,7	6,3	9,6	74,2	28,4	9,6	17,3	0,6	-0,5	-0,6
2015	-4,4	-42,8	-10,8	22,5	4,9	6,2	10,9	79,0	27,3	10,0	14,5	1,3	-0,1	0,9
2016	-3,5	-39,7	-7,3	26,5	15,2	3,4	7,1	84,2	27,9	10,4	19,4	1,2	-0,1	0,7
2017	-3,7	-51,5	-18,4	12,6	5,2	-2,5	9,1	83,6	27,9	10,7	21,1	2,3	0,3	2,8
2018	-3,6	-43,2	-22,9	6,4	3,3	-13,2	2,3	82,4	30,1	10,9	22,2	1,9	0,3	1,6
2019	-2,3	-40,8	-18,5	8,6	-1,9	-1,6	3,0	79,5	32,6	11,8	23,1	0,9	1,0	5,7
2020	-2,3	-53,4	-27,9	5,6	-2,7	13,8	10,3	89,1	39,7	12,6	42,7	-3,5	0,9	4,3
2021-Q1	-2,0	-43,3	-22,8	5,0*	-4,8	13,6	8,4	89,0	40,3	12,8	41,1	-3,6	1,1	5,8
2021-Q2	-1,6	-37,4	-23,6	6,7*	-6,4	10,0	5,5	84,6	38,3	13,0	27,9	-3,0	1,4	5,9
2021-Q3	-1,6	-35,5	0,9	8,1*	-5,4	13,4	4,7	80,4	37,6	13,1	22,9	-2,6	1,4	4,9
AB ülkeleri için eşik değerler	%-4/6	-35%	%+/-5 (Euro Bölgesi) %+/-11 (Euro Bölgesi Dışı)	%-6	%9 (Euro Bölgesi) %12 (Euro Bölgesi Dışı)	%6	%14	%133	%60	%10	%16,5	-0,2 puan	0,5 puan	2 puan

Kaynak: TÜİK, TCMB, HMB, WTO ve TEPAV hesaplamaları

*Dünya Ticaret Örgütü (WTO) yıllık verileri 281, üç aylık veriler ise 103 ülkeyi kapsamaktadır.